

ČESKÁ VLÁDA PROPADÁ UŽ PÁTÝM ROKEM ŠKOLY STÁLE DISKRIMINUJÍ ROMY

AMNESTY
INTERNATIONAL

 errc
european roma rights centre

Amnesty International je globální hnutí více než 3 milionů podporovatelů, členů a aktivistů pocházejících z více než 150 zemí a regionů světa, kteří se zasazují o ukončení závažného porušování lidských práv. Naší vizí je svět, v němž každý člověk požívá všechna práva zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv a dalších mezinárodních standardech na ochranu lidských práv. Jsme nezávislí na jakékoli vládě, politické ideologii, ekonomickém zájmu či náboženství. Finance získáváme zejména prostřednictvím členských příspěvků a darů veřejnosti.

Evropské centrum pro práva Romů (European Roma Rights Centre, ERRC) je mezinárodní organizace poskytující právní pomoc ve veřejném zájmu, především v boji proti rasismu a porušování lidských práv Romů. Činí tak prostřednictvím strategické litigace, výzkumu a vývoje souvisejících politik, jakož i advokační činnosti a vzdělávání k lidským právům. Od svého založení v roce 1996 si ERRC klade za cíl zajišťovat Romům prostředky nezbytné pro boj proti diskriminaci a dosažení rovného přístupu ke spravedlnosti, vzdělání, bydlení, zdravotní péči a dalším veřejným službám.

Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů vydaly tuto zprávu jako svoji společnou publikaci v roce 2012

Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

Evropské Centrum pro práva Romů
(European Roma Rights Centre)
1074 Budapest
Madách tér 4
Hungary

© Amnesty International a European Roma Rights Centre 2012

Index: EUR 71/006/2012 Czech
Původní jazyk publikace: angličtina

Všechna práva vyhrazena. Na publikaci se vztahují autorská práva. Pro účely advokační, kampaňové a vzdělávací lze její obsah bezplatně rozmnožovat jakýmkoli způsobem. Tato podmínka se však nevztahuje na distribuci za účelem prodeje. Vlastníci autorských práv si vyhrazují právo být o výše uvedených aktivitách informováni z důvodu vyhodnocení dopadu této publikace. V případě rozmnožování textu za jinými než výše uvedenými účely, jeho použití v jiných publikacích, překladu či úprav textu si vydavatelé vyhrazují právo předchozího písemného souhlasu a případného nároku na poplatek. Pro vyžádání souhlasu či zodpovězení jakýchkoli otázek prosím kontaktujte copyright@amnesty.org a office@errc.org.

Foto na titulní straně: Romští žáci z ostravské ulice Přednádraží na cestě ze školy. Červen 2012.

© Jiří Doležel

Výkresy použité v této zprávě byly nakresleny během semináře organizovaného Amnesty International a Evropským centrem pro práva Romů, který se konal 26. července 2012 v Ostravě.

OBSAH

ÚVOD	1
ZÁKLADNÍ ŠKOLY PRAKTICKÉ: VZDĚLÁVÁNÍ VE SLEPÉ ULIČCE	3
NOVÉ NÁZVY PRO STARÉ PROBLÉMY	3
POKRAČUJÍCÍ RASOVÁ SEGREGACE V „PRAKTICKÉM” VZDĚLÁVÁNÍ	7
SEGREGOVANÉ A HORŠÍ	13
JINÉ A NEROVNÉ	13
SEGREGACE: JEJÍ FINANCOVÁNÍ A MARKETING	18
SLUŽBY ŠITÉ ROMŮM NA MÍRU	19
SEGREGACE V PŘÍPRAVNÝCH TŘÍDÁCH	21
MOŽNOST VOLBY JAKO KLÍČ K SEGREGACI Z DRUHÉ STRANY	22
ZÁVĚR	23
DOPORUČENÍ	24
VYSVĚTLIVKY	26

Romská žákyně 1.B v ostravské škole č.2

ÚVOD

“Moc se toho nezměnilo. Dvoukolejný systém...kde jsou romské děti...skryté, tu přetrvává.”

Ředitel základní školy hlavního vzdělávacího proudu v Ostravě

13. listopadu 2007 vydal Evropský soud pro lidská práva (Evropský soud) v případu *D.H. a ostatní proti České republice* přelomový rozsudek, podle něhož se umístování romských žáků do škol pro žáky s lehkým mentálním postižením rovná diskriminaci.¹

“Stěžovatelé byli umístěni do škol pro děti s lehkým mentálním postižením, kde měly učební osnovy nižší úroveň než na běžných školách, a kde byli stěžovatelé izolováni od žáků z většinové populace.”

Evropský soud pro lidská práva, *D.H. a ostatní proti České republice*.²

Jsmo o pět let dál a v Ostravě nyní chodí do školy mladší bratrance, sestřenice, synovci, neteře či sousedi některých z původních stěžovatelů. Do jaké míry se jejich zkušenosti ve škole i každodenním životě liší od zkušenosti stěžovatelů v případu *D.H.*? Kolik se toho v Ostravě a v České republice během uplynulých 5 let ve skutečnosti změnilo?

Tato zpráva potvrzuje, že romské děti jsou ve školách a třídách určených pro děti s lehkým mentálním postižením stále nadměrně zastoupeny. Zpráva přináší důkazy, že současné uspořádání není v souladu s nejlepším zájmem těchto dětí a nepřipravuje je na “zodpovědný život ve svobodné a tolerantní společnosti.”³ Ze zprávy vyplývá, že v českém vzdělávacím systému existují překážky, které zabraňují začleňování dětí do hlavního vzdělávacího proudu. České úřady dodnes nedokázaly ukončit rasovou

PŘÍPAD D.H.

V roce 2000 podala skupina 18 žadatelů stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva z důvodu diskriminace a porušení jejich práva na rovný přístup ke vzdělání. Stěžovatelé byli Romové umístěni do zvláštních škol pro děti s lehkým mentálním postižením, v nichž se vyučuje podle redukovaných učebních osnov. Tvrdili, že do těchto škol byli umístěni kvůli svému etnickému původu. Svůj boj za spravedlnost započali v roce 1999, avšak vnitrostátní soudy jejich případ vždy zamítly.

Zvláštní školy byly určeny pro “děti s takovými rozumovými nedostatky, že nebyly schopny se vzdělávat v základních školách ani speciálních základních školách”.⁴ O umístění dítěte do takové školy rozhodoval ředitel na základě výsledků testu intelektuálních schopností daného dítěte. Kvůli redukovaným školním osnovám měli absolventi těchto škol výrazně omezenější možnosti dalšího vzdělávání, a tím i pracovního uplatnění.

V roce 2005 došlo k přejmenování zvláštních škol na “základní školy praktické”, avšak vyučované školní osnovy zůstaly beze změn.⁵

V roce 2007 Evropský soud konstatoval, že v České republice převládá tendence umisťovat romské děti převážně do zvláštních škol a rozhodl, že tato praxe představuje diskriminaci.

2000

DUBEN 18 romských stěžovatelů podalo stížnost k Evropskému soudu z důvodu diskriminace a porušení jejich práva na rovný přístup ke vzdělání.

segregaci v českých školách nebo účinně zavést své vlastní, více inkluzivní vzdělávací politiky, jako například Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (NAPIV) a Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015.⁶

V červnu a červenci 2012 Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů (ERRC) navštívily Českou republiku, aby společně uskutečnily rozhovory s úřady, vzdělávacími odborníky, zástupci občanské společnosti, řediteli škol, učiteli i asistenty pedagoga. Nejdůležitější částí výzkumu byl nicméně čas strávený v romských rodinách v Ostravě. Amnesty International a ERRC vyslechly 19 žáků a žákyň zapsaných do tří čistě romských škol ve čtvrti Ostrava-Přivoz a žáky zapsané do školy v Ostravě-Vítkovicích. Tato zpráva zaznamenává zkušenosti romských dětí i jejich rodičů žijících ve stejných čtvrtích a navštěvujících stejné školy jako stěžovatelé z případu *D.H.*

Tato zpráva se zaměřuje na dva klíčové faktory, které ovlivňují vzdělávání romských dětí: jejich nadměrné umístování do vzdělávacího proudu poskytujícího nižší úroveň dosaženého vzdělání a jejich segregaci do „romských škol“. Právě tyto faktory prokazují pokračující systémovou diskriminaci romských dětí v českém školství.

Pět let po vynesení rozsudku ve věci *D.H.* zůstává situace romských dětí v České republice téměř beze změn. Životní vyhlídky tisíců českých občanů romského původu jsou velmi omezené, protože jsou stále posíláni do segregovaných anebo praktických škol. Amnesty International a ERRC proto požadují ukončení této nespravedlivé praxe.

ZKOUMANÉ ŠKOLY

Tato zpráva se zaměřuje na ostravské školy obecně nazývané jako „romské školy“, na typ vzdělání, které poskytují, a na faktory, které způsobily stávající segregaci. V každé ze sledovaných škol tvoří romské děti ve všech třídách minimálně 90% žáků.⁷ Čtyři vybrané školy (jejich jména jsou ve zprávě nahrazena čísly) jsou příkladem přetrvávající diskriminace, jíž musí romské děti v přístupu ke vzdělání čelit. Ukazují, jaký je dopad selhání úřadů odpovídajícím způsobem řešit současnou situaci.

ŠKOLA Č. 1

Do roku 2006 zvláštní škola s přibližně 90% podílem romských žáků. Většina tříd nyní vyučuje podle redukovaného školního vzdělávacího programu.

ŠKOLA Č. 2

„Romská“ základní škola hlavního vzdělávacího proudu, v níž se vyučuje podle běžného i redukovaného školního vzdělávacího programu.

ŠKOLA Č. 3

Dříve převážně neromská škola, nyní převážně „romská“ základní škola hlavního vzdělávacího proudu, v níž se vyučuje podle obou typů vzdělávacích programů.

ŠKOLA Č. 4

Bývalá zvláštní škola, nyní základní škola hlavního vzdělávacího proudu s většinou romských žáků. Ve škole se učí podle obou typů vzdělávacích programů.

SRPEN Komise OSN pro lidská práva vyjádřila své obavy nad neúměrným zastoupením romských žáků ve zvláštních školách určených pro žáky s lehkým mentálním postižením. Komise rozhodla, že toto nadměrné zastoupení může poukazovat na stereotypní praxi při rozhodování o umístění dětí a že velmi ztěžuje či dokonce zamezuje přístup ke střednímu vzdělávání.

2001

ZÁKLADNÍ ŠKOLY PRAKTICKÉ: VZDĚLÁVÁNÍ VE SLEPÉ ULIČCE

“V důsledku toho se jim dostalo vzdělání, které ještě zhoršilo jejich obtíže a ohrozilo jejich následný osobní rozvoj, místo aby jim pomohlo řešit jejich skutečné problémy, začlenit se do běžných škol a rozvinout dovednosti, jež by usnadnily jejich život mezi většinovým obyvatelstvem.”

Evropský soud pro lidská práva, *D.H. a ostatní proti České republice*⁸

NOVÉ NÁZVY PRO STARÉ PROBLÉMY

Ostravská škola č. 1 je v současnosti praktická škola, přestože od školního roku 2011/2012 sama sebe zavádějícím způsobem označuje za běžnou základku. Škola leží nedaleko Ostravy-Prívozu, oblasti převážně obydlené romskými rodinami.⁹ Škola odměňuje žáky za vzornou docházku, což je v běžných základních školách neobvyklá praxe. Dalším důvodem pro její popularitu mezi romskými rodinami je aktivní asistent pedagoga, který rodiny chodí pravidelně navštěvovat.

Do roku 2006 škola patřila do kategorie zvláštních škol. Po změnách v roce 2005, kdy školský zákon tento typ škol pro žáky s lehkým mentálním postižením fakticky zrušil, byla přejmenována na základní školu praktickou. Řada stěžovatelů z případu *D.H.* navštěvovala právě tuto školu.

První tři ročníky škola vyučuje podle běžného i redukováného vzdělávacího programu, určeného pro děti s lehkým mentálním postižením. Ve školním roce 2011/2012 se většina žáků (29 ze 35) v první až třetí třídě vzdělávala podle běžného vzdělávacího programu. Tyto třídy mají devět hodin českého jazyka týdně, zatímco žáci s redukovánými osnovami jich mají pouze sedm. Podobně je tomu i v matematice. Ta se v běžných třídách vyučuje pětkrát týdně, zatímco v praktických třídách pouze čtyřikrát. Žáci zde naopak mají více tělocviku – tři hodiny týdně místo obvyklých

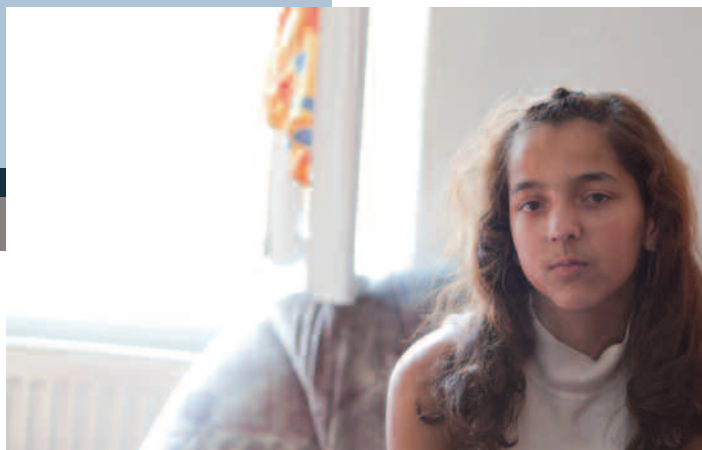
dvou, a také více odborných či řemeslných předmětů – tři nebo dokonce pět namísto jednoho.¹⁰

Ve vyšších ročnících se zaměření školy mění. Většina žáků čtvrté až deváté třídy (61 ze 70) se učí podle redukováného vzdělávacího programu. Zbylých devět dětí je sice vyučováno podle programu pro základní školy, ale v rámci praktických tříd.¹¹ Reálně to znamená, že pokud se žák či žákyně запиše do školy č.1, s největší pravděpodobností skončí v pasti praktického vzdělávání.

Vzdělání pro každodenní život

Podle slov ředitele je hlavním posláním školy připravit děti pro každodenní život. Rozdíl mezi běžnými a redukovánými školními osnovami je patrný už z výše uvedeného počtu vyučovacích hodin. Jasně z nich vyplývá prioritizace “praktických” předmětů na úkor těch teoretičtějších. To však vyvolává obavy, zda takto redukováný program výrazně nesnižuje možnosti budoucího uplatnění žáků. Nehledě na kvalitu práce učitelů dosažené vzdělání v praktických školách nedosahuje úrovně, jež by zaručovala úspěšný přechod do středního či vyššího stupně vzdělávání.

ROMI, ŠKOLA Č. 1

Romiho otec, Roman D., přihlásil všechny své děti do školy č. 1, protože je nejbliž od ubytovny, kde bydlí. Ve škole mu řekli, že už nejsou zvláštní, ale běžná základní škola. Roman D. má ale obavy, že “škola jeho dětem moc nepřináší. Navzájem od sebe věci odkoukávají a není tam žádná různorodost, protože většina dětí jsou Romové.”¹² V červnu 2012 jeho syn Romi dokončil pátou třídu vyučovanou podle redukovaných osnov. On i jeho další dva sourozenci podstoupili psychologické testy v poradenském zařízení (pedagogicko-psychologické poradně). Roman potvrzuje, že tyto testy došly k závěru, že jsou jeho děti „pozadu”. Na jejich základě pak byly umístěny do praktických tříd.

Romi se proto ještě nezačal – tak jako v běžných školách - učit žádný cizí jazyk. Na otázku, proč tomu tak je, odpovídá “Nejsme děti ze základky, ale z praktické školy”. Podle redukovaného vzdělávacího programu jeho školy to tak skutečně je. Žáci se začínají učit anglicky v šesté třídě a mají ji dvě hodiny týdně. Kdyby Romi chodil do běžné třídy, začal by se angličtinu učit už ve třetím ročníku a měl jí tři hodiny týdně.

Seshora: Romi, žák páté třídy ve škole č.1; Romiho bratr Ondro; Romiho sestra Květa.

Když byl ředitel školy č. 1 dotázán na důvody tak vysokého procenta romských žáků ve škole, vysvětlil, že „tyto děti bydlí v blízkosti školy“.¹³ K jejich postižení už takto přímý odkaz nenašel, a to přesto, že většina žáků je vyučována podle vzdělávacího programu určeného právě pro tyto děti.

Praktický vzdělávací program

Škola č. 1 na svých internetových stránkách uvádí, že jedním z jejích hlavních úkolů je připravit žáky na výzvy každodenního života a naučit je základní sociální dovednosti potřebné pro jejich úspěšné začlenění do české společnosti. Škola zajišťuje:

- Přizpůsobení učebního plánu potřebám „praktického života“;
- Dostupnost prostředků k předcházení sociopatologických jevů u žáků;
- Úsilí vypěstovat u žáků kladný vztah k práci;
- Tvůrčí metody výuky zaměřené především na aktivní činnost žáků;
- Vedení žáků k pochopení, že v životě nejsou jen práva, ale i povinnosti.¹⁴

Tyto cíle jasně odrážejí předsudky, s nimiž škola k romským žákům přistupuje, když je vnímá jako náchylné podléhat sociopatologickým jevům a neochotě k práci. Stanovené cíle jsou navíc v rozporu s cíli základního vzdělávání, které byly formulovány v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Podle nich by totiž vzdělávání mělo motivovat žáky k dalšímu studiu a rozvoji jejich osobního potenciálu.¹⁵

Přestože zákonné překážky, jež by žákům zamezovaly pokračovat ve studiu na středoškolské a vysokoškolské úrovni, byly odstraněny, ve skutečnosti mají absolventi praktických škol či tříd s redukováným učivem jen

velmi malé šance, že uspějí (nebo že vůbec budou přijati) na jiných než učňovských oborech středních škol.¹⁶ Tento stav je ještě umocněn tím, že navzdory zákonem stanovené rovnosti všech základních škol je na vysvědčení žáků praktických základních škol uvedeno, že žák byl vyučován podle redukovaného kurikula.¹⁷

© Jirí Doležel

Hodina žáků deváté třídy ve škole č.2.

2002 ČERVEN Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva kritizoval Českou republiku za nadměrné zastoupení romských dětí ve zvláštních školách, které vede k diskriminaci, nestandardní úrovni dosaženého vzdělání a nese s sebou stigma spojené s diagnózou mentálního postižení.

BÝT AUTOMECHANIKEM: OPRAVDU JEN SEN?

Roman K. je otec dvou dětí ve školním věku. Jeho sestra byla jedna ze stěžovatelů v případě *D.H.* Když se dnes podívá na situaci svých dětí, staví se k dosaženému pokroku v boji proti diskriminaci romských dětí ve školách velmi skepticky. Obě jeho děti chodí do školy č.4, bývalé zvláštní školy, která je však nyní oficiálně běžnou základní školou v Ostravě-Vítkovicích. Roman říká, že je škola vnímána jako ta pro „slabší“ a problémové žáky.

© Jiří Doležel

Barbora i Kevin chodí do ostravské školy č.4.

Znepokojuje ho, že ani Kevin v páté třídě, ani Barbora ve druhé třídě ještě neumí pořádně číst a počítat.

Ve školním roce 2011/2012 nebyl mezi 30 absolventy školy č.4 nikdo přijat ke studiu na *gymnáziu*. Jedenáct absolventů bylo přijato do učňovských oborů s maturitou a sedm do jiných typů středních škol. Z celkového počtu 30 absolventů jich 18 vyšlo základní školu dříve než v deváté třídě.¹⁸

V roce 2011 Romanův syn Kevin podstoupil testy u psychologa v poradenském zařízení. Roman potvrzuje, že Kevinovi byla diagnostikována hyperaktivita. Obecný závěr vyšetření vyzněl tak, že je v učení „slabší“. Na základě doporučení poradny teď Kevin chodí do praktické třídy.

Kevin by se chtěl stát automechanikem. I to je však přání, které se mu ve skutečnosti nemusí vyplnit. Přestože by podle stávající legislativy neměly být zákum z praktických škol kladeny žádné překážky, aby podali přihlášku na jakoukoli střední školu, praktické školy v Ostravě dávají svým absolventům seznam škol, do nichž se mohou přihlásit. Tento seznam se obvykle omezuje jen na několik oborů na odborných učilištích.¹⁹ Mezi požadavky na přijetí na střední školy najdeme například ukončení deváté třídy základní školy. Při posuzování přihlášek navíc střední školy přihlížejí k typu vzdělávacího programu, podle něhož byl absolvent na základní škole vyučován. Jde totiž o důležitý údaj o schopnosti absolventa zvládnout středoškolské učivo nebo rozsahu jeho znalostí cizích jazyků.

Kevinův případ jasně ukazuje, že běžné záruky pro přežžení dětí do praktických škol či tříd nejsou dostatečné. Stačí, aby se dítě ve škole učilo podprůměrně a následně mu bylo diagnostikováno lehké mentální postižení. Konkrétní záruky, které zajistí, že psychologické vyšetření nebude spojovat sociální znevýhodnění s mentálním postižením, jsou rovněž nedostatečné.²⁰ Český vzdělávací systém stále umožňuje umisťovat žáky do praktických škol příliš snadno.

PROSINEC Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace kritizoval Českou republiku za pokračující nadměrné zastoupení romských dětí ve zvláštních školách. Výbor vyzval českou vládu, aby zlepšila situaci v oblasti vzdělávání Romů například prostřednictvím zápisů do škol hlavního vzdělávacího proudu.

2003

POKRAČUJÍCÍ RASOVÁ SEGREGACE V „PRAKTICKÉM” VZDĚLÁVÁNÍ

Podle odhadů žije v České republice mezi 150 000 a 300 000 Romů (1.4 až 2.8 procent obyvatel). Jeden z nejvyšších podílů romských dětí v praktických školách (41 procent) najdeme v Moravskoslezském kraji, jehož hlavním městem je Ostrava.

Zpráva veřejného ochránce práv (ombudsmana) z června 2012 konstatuje, že zastoupení romských žáků v praktických školách je nepřiměřené a že tato nadreprezentace představuje segregaci, která odsuzuje i budoucí generace Romů k životu v chudobě. Ve světle těchto poznatků zpráva vyzvala vládu, aby přijala opatření, která zajistí začlenění romských žáků do hlavního vzdělávacího proudu.²¹

V březnu 2010 česká vláda přijala Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (NAPIV), aby jeho prostřednictvím vykonala rozsudek Evropského soudu ve věci *D.H.* Tento dokument byl však častokrát kritizován ze strany nevládních organizací za svoji vágnost, nejasnost ve financování stanovených opatření a za příliš dlouhé období na jeho implementaci. Poslední vlna kritiky byla zaznamenána v březnu 2012.²² Kromě těchto procedurálních vad byl NAPIV kritizován i za nedostatečné uchopení problému rasové diskriminace v českém vzdělávacím systému, přestože byl tento bod jedním z deklarovaných cílů celého dokumentu.²³

V září 2011 přijala vláda koncepční dokument nazvaný Strategie boje proti sociálnímu vyloučení (Strategie). Dokument uznává, že vzdělávací systém „postrádá schopnost udržet v hlavním vzdělávacím proudu množství dětí pocházejících ze specifických kulturních či sociálních skupin, které pak čelí segregaci v paralelním systému škol, a kterým se tak nedostává odpovídajícího standardního vzdělávání“.²⁴ Odpovědí vlády na tento nedostatek bylo přijetí závazku transformovat praktické školy do roku 2017.²⁵

© Jiří Doležel

Okolí Přednádraží, Ostrava, červen 2012.

Zmatek v dvoukolejnémsystému škol

“Na vládní úrovni nemá nikdo přehled o tom, kolik žáků je fakticky vyučováno podle jednotlivých druhů vzdělávacích programů.”

Zástupce kanceláře veřejného ochránce práv²⁶

Vzdělávací systém v Ostravě je charakteristický tím, že nedokáže začlenit děti s různými schopnostmi anebo z různého prostředí, například Romy, do běžných škol. Romské děti zde zůstávají odděleny v praktických školách a třídách. Všechny tři školy v Ostravě-Přívozu (kde žije převážně romská populace) mají silnou převahu romských žáků. Všechny tři také vyučují podle praktického vzdělávacího programu. Tento vzdělávací program je určen pro děti s postižením (včetně lehkého mentálního postižení), sociálním znevýhodněním anebo poruchami chování, např. hyperaktivitou. Úpravy kurikula mohou být

Výuka v první třídě, škola č.2, červen 2012.

provedeny skupinově formou „praktických tříd“ nebo individuálně vypracováním „individuálně upraveného vzdělávacího plánu“. Rozsah i obsah učiva se tudíž může výrazně lišit.

V českém školství dosud neexistují účinné mechanismy, které by zajistily efektivní monitorovací systém a kontrolu přeřazování žáků do tříd s odlišnými vzdělávacími programy, a to nejen z hlediska procedurálního, ale také v tak zásadních otázkách, jako je kvalita poskytnutého vzdělání a jeho soulad s principem nediskriminace.²⁷

Zůstává proto nezodpovězenou otázkou, jak chtějí české úřady zaručit, že stávající mnohočetnost učebních plánů neskončí diskriminací romských žákův přístupu ke kvalitnímu vzdělání, jak vyplynulo z rozsudku ve věci *D.H.* Mnohá šetření provedená státními orgány dokazují, že tato diskriminace v českém školství přetrvává.

Výzkumná zpráva Ombudsmana z června 2012 nejlépe dokládá přetrvávající selhání vlády v provedení rozsudku ve věci *D.H.* Během školního roku 2011/2012 ombudsman provedl celorepublikové šetření v 67 náhodně vybraných školách, které vyučují

2004 ČERVEN Evropská komise proti rasismu a intolanci (ECRI) zdůraznila, že romské děti jsou nadále posílány do zvláštních škol. Rozhodla, že tato praxe nejen prohlubuje jejich vyloučení z většinové společnosti, ale navíc je závažně znevýhodňuje na celý život.

podle vzdělávacího programu pro děti s lehkým mentálním postižením. Výsledky šetření potvrdily, že zastoupení romských žáků ve sledovaných praktických školách či třídách se pohybuje v průměru kolem 35 procent.²⁸

Přestože se většina (63,9 procent) bývalých zvláštních škol přejmenovala na základní školu, podobně jako to udělala již zmíněná škola č.1, všechny nadále vyučují podle redukovaných osnov.²⁹ Epizoda s přejmenováním škol pro ukončení existence paralelního systému se tedy zatím podařila jen formálně, ale fakticky více jednotnosti a rovnosti v přístupu ke vzdělání nepřinesla.

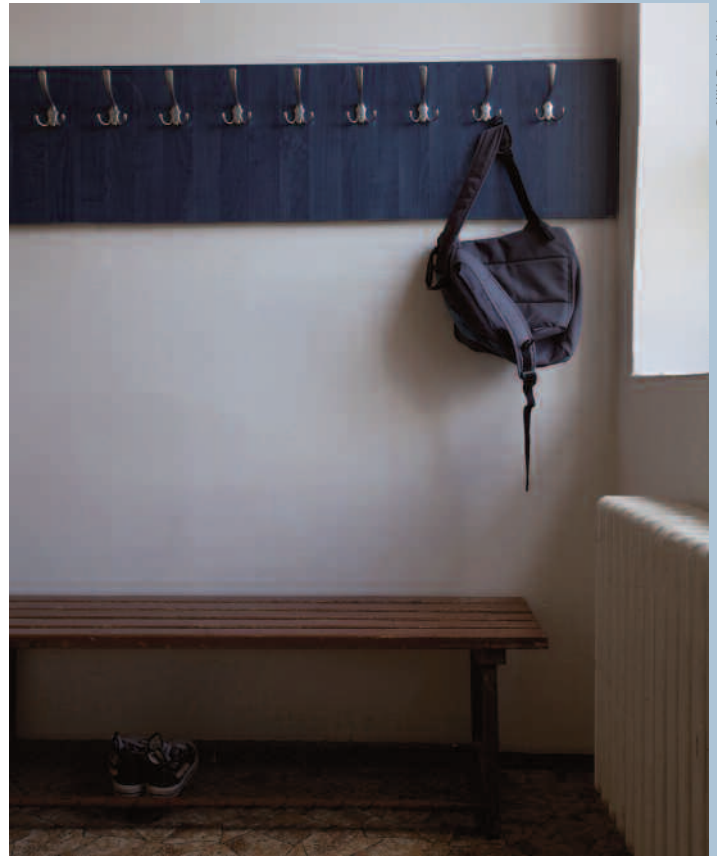
Podle Ministerstva školství dosud neexistují žádné dostupné údaje o počtech žáků vyučovaných podle praktického vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením.³⁰ Hlavním dopadem provedeného přejmenování škol tedy byl jen zmatek, který postihl nejen rodiče, děti a školy, ale také samotné Ministerstvo školství. Dotazovaní rodiče romských dětí často neměli jasno, v jakém typu školy či třídy je jejich dítě zapsáno.

Přeřazení do praktické školy či třídy: alternativy vyloučeny

„Existuje přinejmenším nebezpečí, že testy byly neobjektivní a jejich výsledky nebyly vyhodnocovány s ohledem na zvláštnosti a specifické charakteristiky romských dětí, které tyto testy absolvovaly. Za takových okolností nemohou tyto testy sloužit k ospravedlnění napadeného rozdílného zacházení.“

Evropský soud pro lidská práva, D.H. a ostatní proti České republice

Dráha vedoucí k praktickému vzdělávání obvykle začíná opakováním ročníku. Pokud problémy žáka dosáhnou tohoto bodu, je pravděpodobné, že mu bude doporučeno podstoupit psychologické testy, které spíše podporují přesun do praktické školy, než aby se

© Jiří Doležel

Šatna ve škole č.1, červen 2012.

uvažovalo o možných opatřeních a formách podpory, které by jej pomohly udržet v běžné škole.

Ředitelka školy č.2 potvrdila, že „dětí obecně zvládají učivo na prvním stupni běžných základních škol velice dobře. Problémy začínají až na druhém stupni, kde už je učivo složitější“.³¹ Odpovědí škol na začínající problémy však obvykle není podpora a povzbuzení, ale spíše tendence tlačit žáky do škol či tříd s redukovaným učivem, tedy do segregace.

2004

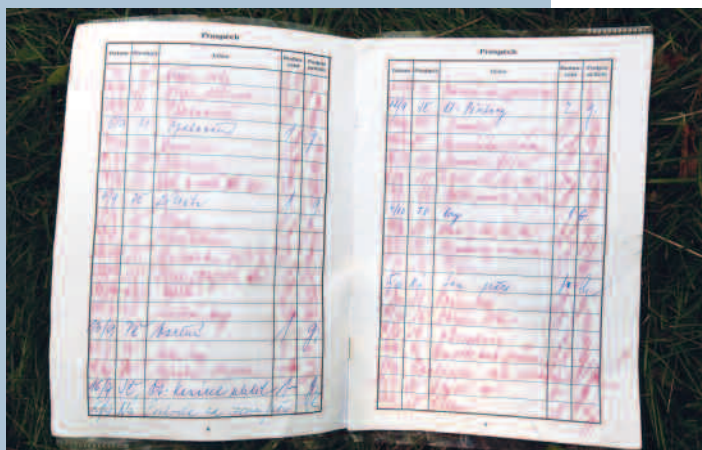
ZÁŘÍ Přijat nový školský zákon. Zvláštní školy pro žáky s lehkým mentálním postižením byly oficiálně zrušeny.

© Jiří Doležel

© Jiří Doležel

Seshora: Aniččin, žákyně páté třídy školy č.2, červen 2012; Aničky sešit v páté třídě.

ANIČČINA CESTA

Anička chodí do pátého ročníku v praktické třídě jinak běžné základní školy č.2 v Ostravě. Ta je známá jako čistě romská škola nabízející jak běžný, tak redukovaný vzdělávací program. Jejími spolužáky jsou děti ze třetího, čtvrtého i pátého ročníku, které jsou vyučovány podle osnov určených pro děti s lehkým mentálním postižením. Anička ve škole dosahuje výborných výsledků a nosí domů jen ty nejlepší známky.

Anička už musela dvakrát změnit školu. Nejprve začala studovat ve škole č.2 v běžné třídě. Ve čtvrté třídě se však s rodinou přestěhovala do Uherského Hradiště, kde ji rodiče přihlásili do stejného ročníku základní školy. Tam začala mít Anička potíže s vyššími nároky učitele. Nedostala však žádnou podporu či pomoc, aby učivo mohla dohnat. Její potíže postupně dosáhly bodu, kdy musela opakovat ročník. Aniččina sestra je přesvědčená, že se tak stalo pouze kvůli rozdílu v rozsahu probírané látky ve škole č. 2 a v náročnější škole v Uherském Hradišti. Anička potom musela podstoupit testy v poradně, které u ní diagnostikovaly lehké mentální postižení. Její matka připustila, že u testů nebyla a jejich výsledky dostala až později. Nebyla si totiž vědoma jejich důležitosti a dopadu na Aniččin život.

Později se její rodina přestěhovala zpět do Ostravy, kde byla Anička zapsaná znovu do školy č.2, tentokrát však do praktické třídy. Probíranou látku teď zvládá velmi snadno a dostává samé jedničky. Anička i její babička nicméně věří, že by mohla dokázat daleko více, kdyby se pohybovala ve vstřícnějším prostředí. Ve své současné škole nedostávají úkoly a nemusí si domů nosit učebnice ani sešity. Rodina Aničky má proto oprávněné obavy, že zde Anička dostatečně nerozvíjí svůj potenciál.

2005

LEDEN Nový školský zákon vstoupil v platnost. Zvláštní školy byly přejmenovány na základní školy praktické, ale nadále vyučovaly podle stejného vzdělávacího programu.

Ředitelka školy č.2 uvedla, že děti jsou na psychologické testy posílány pravidelně během celé školní docházky.³² V roce 2005 a 2011 vláda novelizovala vyhlášku o poradenských službách ve školství.³³ Podle nové úpravy by děti před umístěním do tříd s redukováným učivem měly projít testy jak v běžných pedagogicko-psychologických poradnách (PPP), tak ve speciálních pedagogických centrech (SPC). Dítě by pak mělo být přeřazeno až na základě informovaného souhlasu svého rodiče nebo zákonného opatrovníka.

Reálný dopad nové právní úpravy je však diskutabilní. Experti z České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV) v této souvislosti poznamenali, že novelizovaná vyhláška nijak výrazně neposiluje práva rodičů anebo opatrovníků dítěte a že fakticky nesplňuje požadavky uvedené v rozsudku *D.H.*

Velký senát Evropského soudu (Velký senát) se v rozsudku ve věci *D.H.* vyslovil, že pokud je pro umístění žáka do jiné třídy požadován souhlas jeho zákonného zástupce, musí být tento souhlas plně informovaný.³⁴ Tento požadavek znamená, že by úřady měly zajistit, aby rodiče byli srozuměni s rozdíly mezi oběma druhy vzdělávání a jejich vlivu na budoucnost dítěte. Úprava obsažená ve vyhlášce nicméně jen neurčitě uvádí kategorie informací, které by měly být poskytnuty zákonným zástupcům dítěte. Žádný výslovný požadavek informovat rodiče o důsledcích praktického vzdělání, jež přináší omezenou možnost dalšího studia a získání lepších pracovních příležitostí, zde neexistuje. Vhodné systémové záruky, které by předcházely diskriminaci a zajistily, že souhlas rodičů bude skutečně plně informovaný, stále chybí.³⁵ Velký senát kromě toho zdůraznil, že tento souhlas nemůže nikdy znamenat vzdání se práva nebyt diskriminován. Toto právo platí bez ohledu na informovaný souhlas rodičů.³⁶ Navzdory tomuto výkladu Velkého senátu je však při umísťování žáků do praktických škol či tříd stále klíčovým bodem doporučení školského poradenského zařízení.

KRISTIÁN: PRAKTICKÁ ŠKOLA JAKO JEDINÁ MOŽNOST?

Kristián je bratr jednoho ze stěžovatelů v případě *D.H.* Ve čtvrté třídě běžné základní školy (převážně neromské) začal mít problémy se zvládnutím učiva. Byl poslán na testy, na jejichž základě mu bylo diagnostikováno lehké mentální postižení. Psycholog jeho matce tvrdil, že by měla Kristiána přihlásit na praktickou školu, protože je „pomalý“. Když se jeho matka ptala, zda pro něj neexistuje jiná možnost, psycholog trval na Kristiánově umístění do praktické školy. Ani psycholog, ani jeho škola mu nenabídli možnost doučování po škole, individuálnějšího přístupu nebo jiných forem pomoci.

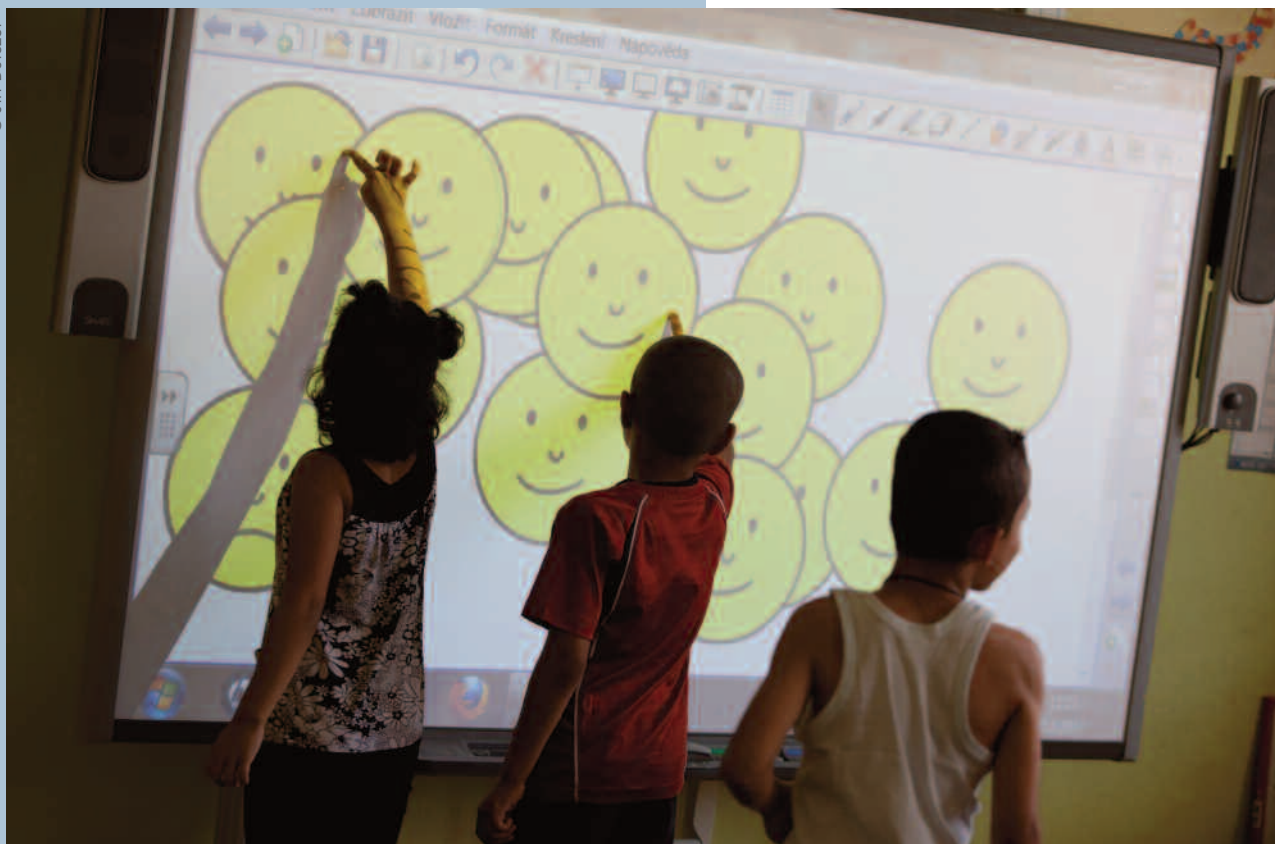
Kristiánova matka nakonec souhlasila, takže Kristián dnes chodí do praktické školy pro děti s lehkým mentálním postižením. Jeho bratr (stěžovatel Julek) je z toho velice zklamaný: domnívá se, že Kristián znovu prožívá jeho vlastní zkušenosti, a kvůli vzdělání, které se mu teď dostává, má obavy o jeho budoucnost.

Mnoho z dotazovaných rodičů, jejichž děti byly zapsány do praktických škol, při rozhovorech s Amnesty International a ERRC potvrdilo, že k umístění svých dětí do těchto škol nedali souhlas. Navzdory novému znění vyhlášky o poradenských službách ve školství totiž zůstává praxe udělení informovaného souhlasu velice závislá na ochotě a schopnosti úřadů vysvětlit rodičům skutečně všechny důsledky umístění jejich dítěte do praktické školy. V procesu umísťování dětí do praktických škol či tříd vyhláška nestanovuje práva zákonných zástupců dítěte. Nestanovuje navíc ani povinnost, aby školy informovaly rodiče o dopadu praktického vzdělání na další možnosti vzdělávání jejich dítěte.³⁷

2006

KVĚTEN Evropské monitorovací středisko rasismu a xenofobie (předchůdce Agentury EU pro základní práva) vyjádřilo obavy nad častým umísťováním romských žáků do zvláštních škol pro žáky s lehkým mentálním postižením.

První třída školy č.2, červen 2012.

V červenci 2012 Asociace pracovníků pedagogicko-Psychologických porad (dále jen Asociace) vyjádřila vážné znepokojení nad vhodností a přesností současně prováděných vyšetření, a to především ve vztahu k romským žákům. V reakci na výzkumnou zprávu ombudsmana z června tohoto roku³⁸ Asociace přezkoumala podobu testu, který je v diagnostických centrech používán nejčastěji. Tento test je postaven na Wechslerově inteligenční škále pro děti a přizpůsoben pro české prostředí v letech 1997-2000. Provedený přezkum ukázal, že test byl upraven nedostatečně, a to

především z hlediska nedokonalého vyhodnocení specifické situace romských dětí. V závěru přezkumu Asociace uvádí: „V současné době nemáme relevantní informace o tom, jak přesně testy měří inteligenci romských dětí.”³⁹

2007

13. LISTOPADU Evropský soud pro lidská práva vynesl rozsudek v neprospěch České republiky ve věci *D.H. a ostatní proti České republice*

SEGREGOVANÉ A HORŠÍ

Romské děti z Ostravy se často ocitají v segregovaných, čistě romských školách.

Chápání odděleného vzdělávání jako zásadně nerovného byl formulován již před 50 lety ve Spojených státech amerických. Americký nejvyšší soud v případě *Brown v Board of Education* rozhodl, že segregace dětí na státních školách pouze z rasových důvodů zabraňuje dětem z různých menšin v rovném přístupu ke vzdělání, přestože jejich psychické i jiné předpoklady jsou stejné.⁴⁰ Podobnou kritiku k oddělenému vzdělávání romských dětí později vyslovil i Evropský soud, a to například ve věcech *Sampanis proti Řecku*⁴¹ a *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku*.⁴² Evropský soud v těchto případech uznal, že zajištění oddělených institucí či tříd pro určité skupiny lidí na základě jejich etnicity nebo jiných podobných společných znaků je porušením Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Segregaci lze obecně označit za formu diskriminace.

JINÉ A NEROVNÉ

Běžné „romské“ základní školy jsou sice na papíře „rovné“ s jinými školami, ve skutečnosti však také porušují právo na rovný přístup ke vzdělání tím, že svým žákům, zapsaným do těchto škol často na základě sociálního znevýhodnění, dlouhodobě poskytují vzdělání horší úroveň.⁴³ Podle mezinárodního práva na

ochranu lidských práv představuje segregace Romů v přístupu ke vzdělávání formu rasové diskriminace ve všech případech, kdy chybí její objektivní a rozumné odůvodnění.⁴⁴

Ministerstvo školství připustilo, že běžné základní školy nejsou připraveny přizpůsobit se nejrůznějším specifickým potřebám dětí, především těch, které jsou ze sociálně znevýhodněného prostředí, s mentálním nebo tělesným postižením, jiného etnického původu anebo dětí-cizinců.⁴⁵

Složení dětí ve škole sice může být ovlivněno i demografickými trendy, hlavní segregáčnÍ tlak však stále vychází z neschopnosti škol hlavního vzdělávacího proudu integrovat žáky s rozmanitými potřebami. Agentura pro sociální začleňování v této souvislosti uvádí:

*„Český vzdělávací systém postrádá schopnost udržet ve svém hlavním proudu řadu skupin dětí s odlišnými potřebami, které jsou následně vystaveny segregaci v paralelním systému škol, v nichž nedosáhnou běžné úrovně vzdělání.“*⁴⁶

Důsledkem neschopnosti škol hlavního vzdělávacího proudu pracovat s „odlišnostmi“ je rozvoj škol pouze s romskými žáky včetně škol „přátelským k Romům“ v ostravských vyloučených lokalitách. Snaha o začlenění etnický a sociálně odlišných žáků do „smíšených“ škol a

2008

KVĚTEN Prezident České republiky vetoval antidiskriminační zákon, když opakovaně tvrdil, že je „nepotřebný, kontraproduktivní a nekvalitní a jeho dopad... velmi pochybný“.

© Jiří Doležal

Škola č. 2: pracovní sešity z první třídy. Mnoho žáků na vyzvání napsalo své jméno jen s obtížemi.

tříd byla vyměněna za úsilí přizpůsobit se jejich odlišnostem v odděleném prostředí. Tento přístup jen podporuje další segregaci i nižší výkony a životní vyhlídky žáků. Stručně řečeno, školy „přátelské k Romům“ jsou jen jinou formou segregace a diskriminace.

Některé školy jsou na druhou stranu ochotny a připraveny poskytnout potřebným dětem nezbytnou sociální podporu. Amnesty International a ERRC navštívily „romskou školu“, která v jedné z romských lokalit fakticky prováděla terénní sociální práci. Jeden z

asistentů pedagoga totiž velice často navštěvuje romské rodiny a dokáže posléze jejich specifické problémy vhodně přeformulovat vedení školy. Škola se proto stala více otevřenou situacím v romských rodinách. Přestože je toto podpůrné prostředí a vstřícný postoj školy zajisté pozitivním krokem vpřed, rodiče by apriori neměli být nuceni volit mezi touto podporou a vzděláváním dětí ve „smíšených“ školách. Vstřícný postoj této školy tedy jen reflektuje složitou situaci romských žáků, avšak nedokáže ji vyřešit v prostředí, které příznivě přispívá kvalitnímu vzdělání.

2009

ÚNOR Nevládní organizace Člověk v tísni prohlásila, že český vzdělávací systém má sklony vylučovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

„V JEJÍ TŘÍDĚ JSOU SAMÍ ROMOVÉ!“

Marie je jedna z matek dětí-stěžovatelů v případě *D.H.* Všechny její děti chodily do bývalé zvláštní školy v Ostravě-Přívozu. S kvalitou vzdělávání, které se jejím čtyřem dětem dostalo, nebyla spokojená. „Děti si domů nikdy nepřinesly úkoly nebo knihy [...] Nikdo z nich nedokončil střední školu, takže jsou teď nezaměstnaní a závislí na sociálních dávkách. Mají teď svoje vlastní rodiny, vlastní děti, a přejívají, jak se dá.“

Když Mariina vnučka Laura dosáhla školního věku, byl výběr její školy předem jasná věc. Marie chtěla, aby šla do běžné „namíchané“ základní školy. Marie svůj názor vysvětlila takto: „Chtěla jsem, aby Laura chodila do školy s bílými dětmi, aby neskončila jako ty čtyři moje [...] Je to chytrá holka, a tak jsem doufala, že to jednou může někam dotáhnout.“

Lauřina matka nicméně chtěla, aby Laura chodila radši do školy s ostatními romskými dětmi. Trvala proto na jejím zápisu do školy č.2, běžné základní školy pouze s romskými dětmi. Mnoho romských rodičů, s nimiž Amnesty International a ERRC mluvily, zastávají stejný názor. Obávají se totiž, že jejich děti budou v jiných běžných školách šikanovány, ponižovány a diskriminovány.

Laura tedy byla zapsaná na školu č.2. V první třídě se v hodinách českého jazyka stačili naučit abecedu pouze do písmena N, což zdaleka nesplňuje požadavky rámcového vzdělávacího programu pro základní školy. Ten stanoví, že žák by měl být na konci první třídy schopen napsat a přečíst krátké texty.

© Jiří Doležel

© Jiří Doležel

Seshora: Marie a Laura (na fotce). Laura chodí do školy č.2.; Z Lauřina sešitu je patrné, že na konci první třídy se naučili abecedu jen do písmena N.

2009

DUBEN Ministerstvo školství zadalo zpracovat analýzu segregace dětí ze znevýhodněného prostředí. Tato analýza zjistila, že polovina romských žáků na základních školách buď opakuje ročník, nebo je přeřazena do praktických škol.

© Jiří Doležal

© Jiří Doležal

Seshora: Třída 1.A a 1.B ve škole č.2.; Iveta, pomáhající svému sousedovi se psaním domácího úkolu.

ŠKOLA Č.2: SPÍCÍ POTENCIÁL

Škola č. 2 se nachází na okraji čtvrti obydlené převážně Romy. Jejím cílem je poskytnout Romům vzdělání „srovnatelné s běžnými základními školami“.⁴⁷ Rozpor mezi oficiálním názvem školy a jejím posláním je zřejmý na první pohled – škola tvrdí, že poskytuje podobné, nikoli stejné vzdělání jako to, které dostávají žáci v běžných základních školách. Její ředitelka uznává, že do ní chodí pouze romští žáci, ale ihned zdůrazňuje, že jejich cílem je žákům zajistit co nejlepší podmínky. „Jsme segregovaná škola poskytující výjimečné podpůrné služby.“⁴⁸ Důkazy nicméně napovídají, že tyto služby se už nedotýkají výuky.

Iveta, jedna z matek dětí navštěvujících tuto školu, oceňuje, že škola rozumí jejich sociální situaci. „Můžu jít za ředitelem a vysvětlit mu, že nemůžu poslat syna do školy, protože nemám peníze mu koupit boty.“ Na druhou stranou uznává, že kvalita výuky je nižší než ve srovnatelných základních školách. Její syn byl v šesté třídě z jiné školy přeřazen do školy č.2. Brzy si uvědomil, že se vlastně neučí nic moc nového – už znal většinu vyučované látky. „Nikdo z téhle školy nemá šanci dojít úspěšně až k maturitě,“ shrnula Iveta.

Ředitelka i v tomto směru přiznává, že si škola neklade za cíl vzdělávat své žáky tak, aby dosáhli maturity, která je předpokladem vysokoškolského studia. Doplnuje k tomu, že „mezi všemi absolventy školy jsme měli jen dvě dívky, které byly přijaty na střední školu s maturitou.“⁴⁹

Podobně se vyvíjela i sociální pracovnice, která byla znepokojena tím, že. „dětem ve čtvrté třídě školy č.2 chybí úplně základní znalosti: mnohé ani neumí pořádně číst. Děti z té školy nemají téměř žádnou šanci pokračovat v dalším vzdělání, vůbec nerozvíjejí svůj potenciál.“⁵⁰

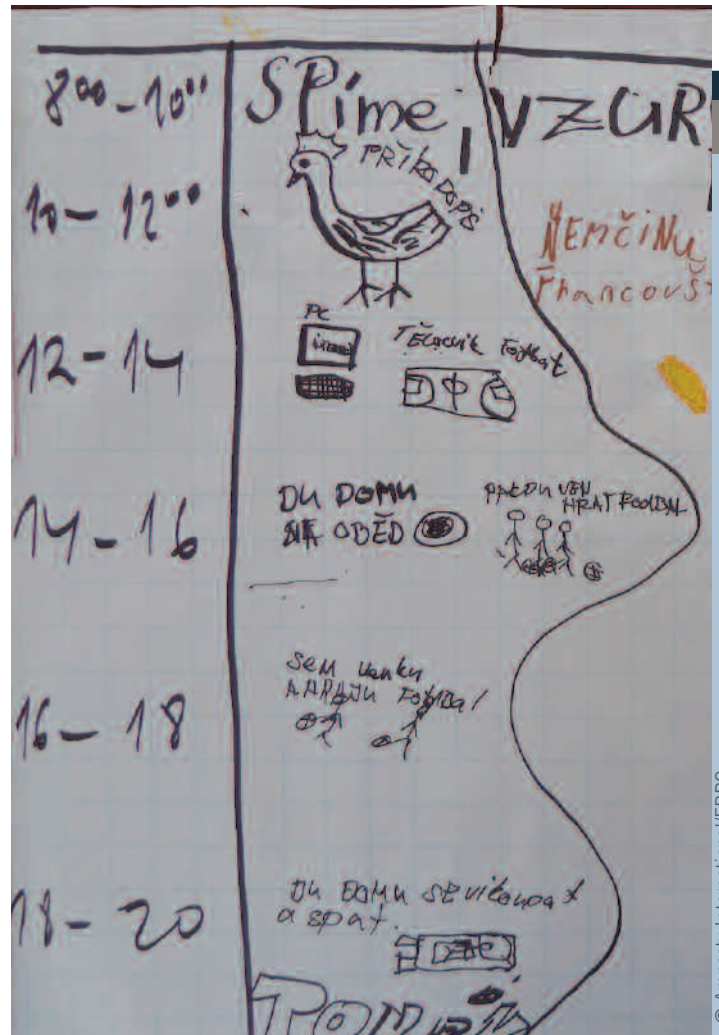

2010

BŘEZEN Byl přijat Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (NAPIV). Dokument obsahuje harmonogram plnění stanovených terénních aktivit, s jejichž prováděním se počítá až v roce 2014.

ŠKOLA Č.3: SELHÁVAJÍCÍ GENERACE

Škola č.3 leží v blízkosti jiné romské lokality v Ostravě. Tato škola je základní školou hlavního vzdělávacího proudu, která vyučuje podle vzdělávacího programu „Škola pro život“, určeného především pro žáky pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí. Ředitel věří, že jejich žáci – téměř všichni Romové – dostávají podporu v podobě učebních podkladů, vybavení a sociální pomoci. Řada dětí – podle hrubého odhadu asi 30 procent⁵¹ – nicméně tuto školu opustí už po osmé třídě, tedy aniž by ukončili devět let základního vzdělání. Amnesty International a ERRC se také dozvěděly o případech, kdy byli žáci přerazeni do škol vyučujících podle vzdělávacích programů určených pro děti s lehkým mentálním postižením. Ředitel za toto selhání činí odpovědnými děti a rodiče, kteří vzdělávání nepřikládají dostatečnou prioritu.⁵²

Toníkuv rozvrh ve škole č. 2. Ráno má počítače, přírodopis a tělocvik. Odpoledne hraje venku fotbal.

© Amnesty International/ERRC

ŠKOLA Č. 4: „VĚTŠINOVÉ” HODNOTY A NORMY

Škola č.4 na svých internetových stránkách uvádí, že většina jejích žáků (90%) pochází z „početných rodin v sociálně znevýhodněném prostředí“. Právě tato věta je běžně používaná úřady pro označení Romů. Škola své žáky popisuje jako „mající odlišný žebříček hodnot, odlišný životní styl, nedostatečné jazykové vybavení a nulovou domácí předškolní přípravu“. Uvádí, že žáci „o vzdělání nemají zájem“, ale „jsou vzdělavatelni, pokud jim škola zajistí specifické podmínky a kurikulum“. Kromě prvního a druhého ročníku škola poskytuje vzdělání také v praktických třídách a prezentuje svůj úmysl zajistit, aby se všichni žáci – včetně těch méně talentovaných – zvládli naučit základy „důležité pro život“. Při bližším popisu vlastností svých žáků škola tvrdí, že jsou vystaveni „negativním příkladům v rodině...nejsou vychované, nemají žádné zábrany a zvyky.“⁵³

SEGREGACE: JEJÍ FINANCOVÁNÍ A MARKETING

Rozpočet školy je do značné míry založený na finančních příspěvcích na každého žáka, tzv. normativu na žáka. Platí, že školy vzdělávající děti se speciálními potřebami mohou zažádat o příplatek k normativu. Podle vyhlášky o speciálním vzdělávání⁵⁴ a Strategie,⁵⁵ existují tři kategorie studentů, za něž škola může dostat vyšší finanční podporu: „osoba se zdravotním postižením, osoba se zdravotním znevýhodněním nebo osoba se sociálním znevýhodněním“.⁵⁶

V praxi to znamená, že normativ na žáka s lehkým mentálním postižením je o 50% vyšší.⁵⁷ To je však v silném protikladu s financováním žáků se sociálním znevýhodněním. Z nedávného šetření České školní inspekce totiž vyplývá, že systémová finanční podpora této skupiny žáků ještě nebyla zavedena. Školy v současnosti nedostávají žádné příplatky na tyto žáky, a to navzdory znění školského zákona, který stanoví, že financování žáků se sociálním znevýhodněním by mělo být navýšeno. Tyto děti jsou místo toho podporovány na bázi dočasných projektově vázaných opatření (jako např. doučování, volnočasové aktivity a asistenti pedagoga), nikoli na bázi pravidelných dotací ze státního rozpočtu.⁵⁸ Vzhledem k tomu, že žádná forma současně nabízené podpory není namířena do škol hlavního vzdělávacího proudu, nedochází ani k žádané integraci romských žáků (a žáků s lehkým mentálním postižením), ale naopak se dále udržuje segregovaný systém.

Školy vzdělávající žáky s lehkým mentálním postižením si díky nabízené vyšší finanční podpoře mohou dovolit lepší vybavení, menší počet žáků ve třídách, individuálnější přístup a více podpůrných pomůcek a služeb. Ministerstvo školství v této souvislosti potvrdilo, že „školy vyučující podle programu pro lehce mentálně postižené jsou aktivnější v tvorbě a používání podpůrných opatření, poskytování asistenčních a

2011

BŘEZEN Zpráva Komisaře Rady Evropy pro lidská práva, Thomase Hammarberga, vyzvala českou vládu k urychlení prací na výkonu rozsudku *D.H.*

© Jiří Doležel

Školy vyučující děti s lehkým mentálním postižením dostávají více peněz na žáka, takže si mohou dovolit lepší vybavení. Projektory, počítačové učebny, interaktivní tabule a jiné moderní vybavení nicméně nezaručují kvalitu výuky jako takové.

sociálně-pedagogických služeb, spolupráci s vnějšími institucemi a nevládními organizacemi než školy vyučující podle běžného vzdělávacího programu“.⁵⁹ Je tedy evidentní, že pro školy je finančně velice výhodné vyučovat vyšší procento žáků s lehkým mentálním postižením, mezi nimiž mají romské děti nadměrně silné zastoupení. Školy jsou tak fakticky finančně pobízeny, aby měly žáky s diagnózou postižení.

SLUŽBY ŠITÉ ROMŮM NA MÍRU

Škola č. 2 popisuje sebe sama jako školu přátelskou k Romům, jejichž dětem poskytuje služby ušité na míru jejich specifickým potřebám. Její učitelé a asistenti pedagogů působí jako sociální pracovníci v romských rodinách, čímž fakticky zaplňují mezeru, která není adekvátně pokryta státními institucemi.⁶⁰ Tato podpora by v zásadě měla být nedílnou součástí

2011

KVĚTEN Ministerstvo školství přijalo vyhlášku č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb a poradenských zařízeních. Další novelizace se týkala vyhlášky č. 73/2005 Sb. o speciálním vzdělávání. Ta byla změněna vyhláškou č. 147/2011 Sb., která však nestanovila povinnost vzdělávat sociálně znevýhodněné děti v běžných základních školách.

Přednádraží, romská vyloučená lokalita v Ostravě.

integračních politik prováděných nejenom školami, ale také řadou orgánů státní správy. Je navíc velice znepokojující, že tento specifický přístup není poskytován „smíšenými“ školami hlavního vzdělávacího proudu, ale opět jen v segregovaných podmínkách.

Asistent pedagoga pracující ve škole č.2 vysvětlil, že škola je oproti ostatním „smíšeným“ nebo „neromským“ školám mnohem tolerantnější.

„Ostatní školy volají sociální pracovnice pokaždé, když dítě třeba jen přijde do školy bez svačiny“.⁶¹ Škola přátelská k Romům k těmto věcem přistupuje jinak. Asistent pedagoga dětem nejenom pomáhá ve škole, ale chodí také často do jejich komunity. Škola potom dokáže daleko lépe pochopit problémy, jimž Romové, žijící často v neuspokojivých životních podmínkách, musí čelit. Pokud v zimě Romům v domovech zmrzne voda, a rodiče proto radši neposílají své děti do školy, než aby je poslali špinavé, škola to

2011

KVĚTEN Členové expertních pracovních skupin NAPIV se rozhodl ukončit své působení v pracovních skupinách, aby tak vyjádřili svoji nespokojenost s přístupem Ministerstva školství.

respektuje. To samé platí pro situace, kdy žáci nepřinesou převlečení na tělocvik, psací potřeby nebo přezůvky. Když děti několik dnů nepřijdou do školy, asistent pedagoga se vydá do komunity, aby zjistil, co se děje, a problém vyřešil, místo toho, co by věc nahlásil na oddělení sociálních služeb. Tento citlivý přístup a nadstandardní služby – které často zcela chybí v běžných školách – činí tyto školy pro romské rodiny atraktivními.

Segregované romské školy navíc před zápisem žáků jednájí velice proaktivně. Řada romských rodičů se Amnesty International a ERRC svěřila, že byli osloveni zástupci škol, aby své děti zapsali právě k nim. Škola č.2 například nabízí společnou výuku žáků, kteří mají potíže se zvládnutím běžného učiva, v praktických třídách, aby zajistila, že sourozenci budou mít možnost spolu chodit do stejné školy.⁶² Z tohoto důvodu jsou pak tyto děti vyučovány podle vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením.

Tato nesystematická a nemonitorovaná opatření, používaná některými školami uplynulých 10-15 let, významně přispívají k současnému stavu segregace škol v Ostravě. Ani změny doposud provedené v českém vzdělávacím systému v tomto ohledu nepřinesly žádný posun. Děti s různými vzdělávacími potřebami stále nedostávají dostatečnou podporu, aby uspěly v integrovaných třídách v hlavním vzdělávacím proudu.

SEGREGACE V PŘÍPRAVNÝCH TŘÍDÁCH

Přípravné třídy, nebo také „nulté ročníky“ mají za úkol usnadnit vstup do školy těm dětem, které v době zápisu neprokázaly dostatečné schopnosti. Podle údajů České školní inspekce je „97,5% procent dětí v přípravných třídách ze sociálně znevýhodněného prostředí“.⁶³ Mezi českými úřady je široce přijímáno, že se pojem „sociálně znevýhodněné děti“ užívá pro

© Jiří Doležel

Reklamní leták na školu č.1, kde se odměňuje za výbornou školní docházku.

popis romských dětí. Většina z nich je navíc posílána do přípravných tříd i proto, že nenavštěvovaly mateřskou školu.

Přípravné třídy v běžných i praktických školách tedy fungují jako „sběrná místa“ romských dětí. Tím ještě více usnadňují segregaci, neboť děti z přípravné třídy často pokračují ve stejném složení i během následné školní docházky.⁶⁴ Mnoho přípravných tříd navíc funguje při bývalých zvláštních školách, což opět vede k následnému zápisu dětí do těchto škol, které jsou často nadále segregované a vyučují podle

2011 ČERVEN Výbor ministrů Rady Evropy (RE) vyjádřil znepokojení nad „značným rozsahem opatření, kterých ještě v terénu zbývá dosáhnout“ pro účinné provedení rozsudku *D.H.* a zdůraznil důležitost „zintenzivnění a pokud možno urychlení zavádění Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání“.

© Jiří Doležel

Slabikář pro první třídu běžné základní školy.

redukovaných programů. Vláda ani v této oblasti doposud neučinila žádné systémové opatření, které by zajistilo, že žáci budou po absolvování přípravné třídy pro další studium rozřazeni do smíšených tříd.

Podle Strategie platí, že v běžných mateřských školách jsou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí na školní docházku připravovány efektivněji než v přípravných třídách. Navštěvování mateřských škol však pro sociálně slabší rodiny stále představuje příliš vysokou finanční zátěž. Vláda proto zavedla několik dílčích opatření, aby vyřešila problém s cenovou dostupností školek a odstranila poplatky za zápis do posledního ročníku.⁶⁵ Odborníci v oblasti sociálního začleňování tato opatření nicméně považují za nedostatečná, neboť sama o sobě neřeší důsledky všudypřítomné diskriminace.⁶⁶

Jedním z opatření, které Strategie navrhuje pro řešení tohoto problému, je zrušení přípravných tříd v praktických školách a zpřísnění kritérií pro zřizování přípravných tříd a následné zařazování dětí do těchto tříd.⁶⁷ Tato opatření by byla velice vítaná. Vláda však musí také jasně upřednostnit přístup do mateřských

škol a integrovaných škol před vstupem do přípravných tříd, aby zajistila, že zápis dítěte do základní školy nebude opožděn a všechna potřebná příprava i podpora se mu dostane už předtím.

MOŽNOST VOLBY JAKO KLÍČ K SEGREGACI Z DRUHÉ STRANY

“Romové jsou Romové a gadžové jsou gadžové. Jsou to oddělené komunity a to není správně.”

Darina, matka Aničky, která nyní chodí do praktické třídy.

V roce 2004 školský zákon zavedl možnost výběru základní školy, do níž rodiče své dítě zapíše.⁶⁸ Ředitelka školy č. 3, která byla převážně neromská, vysvětlila, že „ve chvíli, kdy procento Romů ve škole přesáhne určitou hranici, neromští rodiče začnou s vé děti odhlašovat ze školy“.⁶⁹ Přestože je důležitost svobodného výběru školy nezpochybnitelná, české úřady zatím ani nezačaly řešit jeho diskriminační následky.

Za stávající absence opatření, která by pomohla předejít segregaci ve školách, svoboda výběru školy zafungovala jako spouštěcí mechanismus výrazného odlivu neromských žáků do jiných škol (tzv. bílá letka).⁷⁰ Problém “bílé letky” přitom nemůže být vyřešen jednotlivými školami nebo školskými obvody. Předcházení segregace z důvodu odlivu neromských dětí do jiných škol vyžaduje zavedení systematických opatření, včetně vypracování a zavedení desegregačních plánů na celorepublikové i místní úrovni. Bez systémových změn je velice pravděpodobné, že odchody neromských dětí do škol podle přání jejich rodičů budou pokračovat.⁷¹

SRPEN Výbor pro práva dítěte poznamenal, že navzdory rozsudku ve věci *D.H.* „ve smluvním státě (ČR) nadále existují závažné a široce rozšířené problémy v oblasti diskriminace, namířené hlavně vůči romským dětem, včetně systémového a nezákonného vyloučení dětí romského původu z běžného vzdělávání“.

2011

ZÁVĚR

Pět let po vynesení rozsudku Evropského soudu ve věci *D.H.* se v České republice změnilo jen velice málo proto, aby byl Romům zajištěn rovný přístup ke vzdělání. Romské děti zůstávají i dnes uvězněny v bludném kruhu chudoby a strádání. Některé školy stále velice dobře odrážejí pokračující předsudky vůči Romům.

Česká vláda nedokázala uchopit problém diskriminace romských dětí ve vzdělávání jako svoji prioritu, aby uskutečnila nezbytnou systémovou reformu školství v souladu s požadavky rozsudku *D.H.* V důsledku toho nyní žáci praktických nebo „romských škol“ v podstatě znovu prožívají osud svých rodičů a příbuzných, jimž bylo upřeno právo na rovný přístup ke vzdělání. Je k nim přístupováno jako k těm, kteří si „nevážejí vzdělání“, „žijí na ulici“ a jsou příliš „temperamentní a bez jakýchkoli zábran či návyků“.

Pomocí pouhého přejmenování škol, na jehož základě se začaly „zvláštní školy“ označovat za „základní školy praktické“ nebo běžné základní školy, se nepodařilo skoncovat s paralelním systémem podřadného vzdělávání, jemuž tisíce romských dětí musí dennodenně čelit. Mnoho romských žáků v praktických i segregovaných základních školách je nadále vyučováno podle vzdělávacího programu určeného pro děti s lehkým mentálním postižením, stejně jako tomu bylo před školskou reformou v roce 2005. Jediné, čeho přejmenování škol tedy dosáhlo, je vysoká

nepřehlednost – ani rodiče, ani Ministerstvo školství nemají jasnou představu o typu a kvalitě vzdělávání Romů v různých školách. Za takové situace je efektivní zajištění ochrany proti porušování lidských práv téměř nemožné.

Současné nastavení českého vzdělávacího systému může mít na budoucnost romských dětí zničující dopad. Významný počet žáků nedokončí základní školu a jen mizivé procento těch, co ji v deváté třídě absolvují, poté pokračuje na střední škole. Absolventi praktických nebo romských základních škol ve většině případů skončí na odborných učilištích, kde si mohou vybrat jen omezené množství oborů.

Nečinnost české vlády představuje závažné selhání, jež ovlivňuje další generaci dětí a v dohledné budoucnosti nevyhnutelně ovlivní i celou českou společnost. Pasivitou a v důsledku i zlehčováním tohoto problému vláda závažně porušuje své povinnosti.

2011

ZÁŘÍ Česká vláda schválila Strategii boje proti sociálnímu vyloučení v letech 2011-2015. Novelu vyhlášek ministerstva školství č. 72/2005 Sb. a č. 73/2005 Sb. nabyla účinnosti. Přesto české právní předpisy stále povolují segregaci dětí s mentálním postižením i bez něj do praktických škol.

DOPORUČENÍ

SYSTÉM PRAKTICKÝCH ŠKOL

Ministerstvo školství by mělo:

- Zcela přepracovat Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (NAPIV) tak, aby výslovně řešil porušení uvedená v rozsudku *D.H.*, především diskriminaci romských dětí v rovném přístupu ke vzdělání. Dokument by měl pro skutečné dosažení inkluzivního vzdělávání obsahovat jak konkrétní časový plán, tak indikátory plnění a jeho zavedení by mělo být propojeno s jasnými a jistými zdroji financování.
- Učinit konkrétní a cílené kroky k provedení přepracovaného NAPIVu a Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015 (Strategie).
- Poskytnout potřebné lidské i jiné zdroje, včetně zdrojů ze strukturálních fondů Evropské unie (EU), pro efektivní provedení a monitoring plnění NAPIVu, Strategie a dalších opatření vedoucích k desegregaci.
- Okamžitě zavést moratorium na umísťování romských dětí do škol a tříd s žáky s lehkým mentálním postižením a provést komplexní revizi školského systému, která dostojí mezinárodním i regionálním standardům vzdělávání a nediskriminace za všech okolností a bude v souladu s nejlepším zájmem dítěte.

- Okamžitě přezkoumat systém psychologických vyšetření používaných k diagnostice lehkého mentálního postižení, aby bral odpovídajícím způsobem v potaz množství aktuálně řešených otázek (včetně lehkého mentálního postižení, sociálního znevýhodnění apod.), a při jejich aplikaci odstranit dopady rasové diskriminace vůči Romům.
- Okamžitě všechny romské žáky, chybně umístěné do praktických škol, přeřadit do škol hlavního vzdělávacího proudu, do nichž chodí romské i neromské děti, a přijmout veškerá podpůrná opatření pro usnadnění jejich integrace.
- Zahájit provádění opatření k postupné transformaci systému škol zřízených pro žáky s lehkým mentálním postižením, která bude zahrnovat také postupné rušení praktických škol v průběhu realistického časového období a jejich nahrazování inkluzivním vzděláváním v rámci hlavního vzdělávacího proudu tak, jak je určeno ve Strategii. Celý proces je nutné zajistit všemi prostředky nezbytnými pro jeho úspěšné dokončení.

DESEGREGAČNÍ OPATŘENÍ

Vláda by měla:

- Bezodkladně přijmout legislativní i jiná opatření, která výslovně nařídí provést desegregaci českých škol.

2011

ZÁŘÍ Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace odkázal na rozsudek ve věci *D.H.* a vyjádřil „znepokojení ohledně přetrvávající segregace romských dětí ve vzdělávání“.

- Přijmout konkrétní plán a jeho časový rámec se začátkem při nejbližší možné příležitosti, který by stanovil jasné každoroční dílčí cíle vedoucí k odstranění segregace škol a zajištění inkluzivního vzdělávání v souladu se Strategii.
- Vyhodnotit diskriminační dopad odhlašování neromských dětí ze škol s romskými žáky a v této věci podniknout konkrétní, cílené a efektivní kroky k zamezení prohlubování segregace v praxi.
- Zajistit, že rozdělení školních obvodů nepovede k segregaci romských dětí a v tom smyslu také podporovat jejich integraci do všech běžných základních škol. Za tím účelem by mělo být zvaženo zavedení jak stálých podpůrných opatření, jako např. zajištění bezplatné dopravy, tak speciálních dočasných zásahů, jako např. stanovení kvót či jiných ukazatelů, aby vláda dostála své povinnosti bojovat proti rasové diskriminaci a segregaci.

MONITORING A ODPOVĚDNOST

Vláda by měla:

- Nepřetržitě monitorovat a sbírat data podle ukazatelů etnicity, pohlaví a postižení, aby bylo možné posoudit provádění a skutečný dopad vyhlášek, NAPIVu, pilotních projektů a jiných kroků učiněných pro podporu inkluzivního vzdělávání.
- Posílit mandát a pravomoci školní inspekce, aby mohla efektivněji dohlížet na provádění antidiskriminačních opatření.
- Posílit školní inspekci, aby mohla plnit svoji úlohu, jež spočívá v prevenci, zákazu a skoncování s diskriminací ve vzdělávání. Za tím účelem bude potřebovat adekvátní finanční i lidské zdroje, pevné a detailní pokyny a procesy k určení, monitoringu a boji proti diskriminaci v praxi, schopnost udělovat sankce za porušení zákazu diskriminace a segregace a zajištění proškoleného personálu k

tématu diskriminace a principu rovného zacházení ve vzdělávání.

- Zajistit, aby veřejný ochránce práv měl dostatečné zdroje pro monitorování desegregace škol a integrace dětí ze základních škol praktických do běžných škol.

Doporučení Evropské unii

- Vyzvat českou vládu, aby při nastavování čerpání z Evropských strukturálních fondů učinila prioritou opatření k řešení diskriminace v rovném přístupu ke vzdělání.
- Do řídicích mechanismů fondů EU zavést záruky, které zajistí, že využívání těchto fondů nepovede k rasové segregaci v přístupu ke vzdělání, bydlení a zdravotní péči.
- Zvážit možnost pravidelného přidělování financí pro organizování vzdělávacích aktivit ohledně politik, struktur a metod práce EU pro zástupce romské menšiny i jiných menšin.

- Účinně sledovat naplňování tzv. rasové směrnice ze strany české vlády pro oblast vzdělávání a zavázat se k přijetí vhodných opatření pro případy, kdy budou v provádění této směrnice identifikovány nedostatky.

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy

- Vydat rezoluci, která by vyjádřila vážné znepokojení z nevykonání rozsudku ve věci *D.H.*
- Požádat sekretariát Výboru, aby provedl výzkumnou cestu do České republiky, navštívil segregované školy, setkal se s romskými rodinami, jejichž děti jsou umístěny do praktických škol, a projednal s úřady zavedení opatření k ukončení segregace romských dětí ve vzdělávání.

2011

LISTOPAD Ministr školství Josef Dobeš sdělil médiím, že Ministerstvo školství nemá v úmyslu zrušit speciální či praktické školy.

VYSVĚTLIVKY

1 *D.H. a ostatní proti České republice*, Velký senát, Evropský soud pro lidská práva, 13. listopadu 2007, dostupný na:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=825443&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>, (dále též "rozsudek D.H.").

2 *D.H. a ostatní proti České republice*, bod 207.

3 Úmluva o právech dítěte, čl. 29, odst. 1

4 *D.H. a ostatní proti České republice*, bod 16.

5 Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), dostupný na: <http://www.msmt.cz/dokumenty/act-no-561-of-24th-september-2004>

6 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Národní akční plán inkluzivního vzdělávání, 2010. Dostupný na: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/narodni-akcni-plan-inkluzivniho-vzdelavani>. Viz také Agentura pro sociální začleňování, Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015, Praha, 2011. Dostupná na: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucenii/>

7 Rozhovory s řediteli, škol č. 1 – 3. Viz také *Vzdělávací program* školy č. 4, str. 4.

8 *D.H. a ostatní proti České republice*, bod 207.

9 Rozhovor s ředitelem školy č. 1 Amnesty International a ERRC, Ostrava, 19. června 2012.

10 Základní škola (č. 1), *Školní vzdělávací program Základní škola praktická*, 2007, str. 125; a *Školní vzdělávací program Základní škola*, 2010, str. 48.

11 Dopis ze školy č.1 adresovaný Amnesty International, 30.července 2012.

12 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 19. června 2012.

13 Rozhovor s ředitelem školy, Amnesty International a ERRC, Ostrava, 19. června 2012.

14 Internetové stránky školy č. 1, informace o škole.

15 *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Dostupný na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

16 Evropská komise proti rasismu a intoleranci, zpráva o České republice (Čtvrté monitorovací období), 2009, CRI(2009)30, bod 81.

17 Rozhovor s asistentem pedagoga ze školy č. 2, 20. června 2012.

18 *Výroční zpráva školy* č. 4 pro školní rok 2010/2011.

19 Rozhovor s bývalými absolventy zvláštních škol. Amnesty International a ERRC, Ostrava, 20. června a 26. července 2012; Rozhovor s asistentem pedagoga ze školy č. 2, 20. června 2012.

20 Agentura pro sociální začleňování, *Strategie boje protisociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, str. 47

21 *Výzkumná zpráva Veřejného ochránce práv (ombudsmana) k otázce etnického složení žáků v bývalých zvláštních školách*. Červen 2012, str. 12 a 13. Dostupná na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum_skoly-zprava.pdf

22 ERRC and Open Society Justice Initiative, *Vyjádření pro Výbor ministrů Rady Evropy ve věci D.H. a ostatní proti České republice (Submission to the Committee of Ministers of the Council of Europe on the D.H. and Others v. The Czech Republic)*, březen 2012, dostupné na: <http://www.errc.org/cms/upload/file/eighth-communication-to-the-committee-of-ministers-on-judgment-implementation-18-may-2012.pdf>

23 Amnesty International, *Vyjádření pro Výbor ministrů Rady Evropy ve věci D.H. a ostatní proti České republice (Submission to the Committee of Ministers of the Council of Europe on the D.H. and Others v. The Czech Republic)*, October 2011.

24 *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, str. 19.

2011

LISTOPAD Rada Evropy vydala rozhodnutí k případu D.H., v němž požadovala, aby byla informována o aktuálním vývoji včetně „skutečných výsledků dosažených na místě“.

© Jiří Doležel

Děti na cestě ze školy domů, Ostrava, červen 2012.

25 Jiří Nantl, náměstek Ministerstva školství. Panelová diskuze k inkluzivnímu vzdělávání, 20. září 2012. Dostupná na: <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2012/audiozaznam-z-panelove-diskuse-rovny-pristup-det-i-ke-vzdelani/>

26 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Brno, 18. června 2012.

27 Především čl. 13 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ratifikovaného Českou republikou, který garantuje právo každého na vzdělání bez jakékoliv diskriminace.

28 Výzkumná zpráva Veřejného ochránce práv (ombudsmana) k otázce etnického složení žáků v bývalých zvláštních školách. červen 2012, str. 17, dostupná na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum_skoly-zprava.pdf

29 Podle průzkumu je 63.9% “základními školami hlavního vzdělávacího proudu”, 8,9% praktickými školami a 8,2% sloučenými školami poskytujícími kombinaci “běžného a praktického kurikula”; 13.3% škol je oficiálně pojmenováno “základní škola a praktická škola” a 5.7% jsou stále “speciálními základními školami”. Viz:

2012 **LEDEN** Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj vydala zprávu o stavu vzdělávání v České republice, v níž dospěla k závěru, že u romských dětí je „docházka do praktických škol stále velice vysoká, nehledě na rozhodnutí o postupném začleňování znevýhodněných studentů do škol hlavního vzdělávacího proudu“.

Česká školní inspekce, *Tematická zpráva: postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012*. Praha, 2012, str. 13.

30 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Praha, 22. června 2012.

31 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 20. června 2012.

32 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 20. června 2012.

33 Vyhlášky č. 116/2011 Sb. a č. 147/2011 Sb. jimiž se novelizují vyhlášky Ministerstva č. 72/2005 Sb. a č. 73/2005 Sb.

34 Rada Evropy, Oddělení výkonu rozsudků, *Dohled nad výkonem rozsudku ve věci D.H. a ostatní proti České republice, Rozsudek Velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007, dokument č. CM/Inf/DH(2010)47*, 24. listopadu 2010, dostupný na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707993&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

35 Člověk v tísni, *Pojďte do školy! Rovné šance na vzdělávání znevýhodněných dětí*. Praha 2011, str. 87 a 88.

36 *Dohled nad výkonem rozsudku ve věci D.H. a ostatní proti České republice, rozsudek ze dne 13. listopadu 2007, Velký senát, dokument č. CM/Inf/DH(2010)47*, odst. b) i) c).

37 Rozhovor s Českou odbornou společností pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV), 24. července 2012.

38 *Výzkumná zpráva Veřejného ochránce práv (ombudsmana) k otázce etnického složení žáků v bývalých zvláštních školách*. červen 2012, dostupný na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum_skoly-zprava.pdf

39 Kulatý stůl o Inkluzivním vzdělávání na Ministerstvu školství, Praha, 24. července 2012.

40 *Brown v. Board of Education of Topeka*, Nejvyšší soud Spojených států amerických, 347 U.S. 483 (1954).

41 *Sampanis a ostatní proti Řecku*, Evropský soud pro lidská práva, stížnost č. 32526/05, 2008-IX bod 96.

42 *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku*, rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva, body 184, 185.

43 Přední výzkumná studie ukázala, že s ohledem na kvalitu poskytovaného vzdělávání je "rasové a sociální složení škol silně provázané s výsledky testů, vysvědčení a schopností přilákat a udržet talentované a zkušené učitele, jakož i množství nabízených předmětů, zdraví studentů, zapojení rodičů a mnoha dalších faktorů ovlivňujících vzdělanostní příležitosti." In: Orfield G, Frankenberg E, Chungmei L, *The Resurgence of School Segregation*, 2003, p. 5.

44 Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva, obecná poznámka č. 20, Nediskriminace v hospodářských, sociálních a kulturních právech, bod. 19, Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace, obecné doporučení XXVII, Diskriminace Romů, 16/08/2000, bod 18.

45 *Analýza individuálního přístupu pedagogů k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami: Závěrečná zpráva projektu Ministerstva školství České republiky*, Praha, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009, dostupné na: <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/analiza-individualniho-pristupu-pedagogu-k-zakum-se>

46 Viz: *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, str. 19.

47 Popis školy na internetových stránkách města Ostrava.

48 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 20. června 2012

49 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 20. června 2012

50 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 26. července 2012.

51 Rozhovor Amnesty International s ředitelem školy, Ostrava, 20. června 2012.

52 Rozhovor Amnesty International s ředitelem školy, Ostrava, 20. června 2012.

53 Vzdělávací program školy č. 4 přijatý v roce 2007, str. 4

54 Novelizace vyhlášky Ministerstva školství č. 73/2005 Sb., účinné od září 2011.

55 Agentura pro sociální začleňování, *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, Praha, 2011.

56 Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, § 16.

2012

ÚNOR Zpráva komisaře Rady Evropy pro lidská práva nazvaná Lidská práva Romů a kočujících obyvatel v Evropě (Human Rights of Roma and Travellers in Europe) opět zdůraznila důležitost rozsudku ve věci *D.H.* a urgentní potřebu reformovat český vzdělávací systém.

57 Vyhláška Ministerstva školství č. 65/2005 Sb., §3, odst. 7, písm. c, dostupná na:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-65-2005-sb-1>

58 Česká školní inspekce, *Tematická zpráva: postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012*, Praha, 2012, str. 8.

59 Analýza individuálního přístupu pedagogů k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami: Závěrečná zpráva projektu Ministerstva školství České republiky, Praha, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009, str. 20.

60 Rozhovor s terénním pracovníkem jedné nevládní organizace v Ostravě, 26. července 2012

61 Rozhovor s Amnesty International a ERRC, Ostrava, 21. června 2012.

62 Rozhovor ERRC s ředitelem školy č.2, Ostrava, 7. února 2012.

63 Česká školní inspekce, *Tematická zpráva: postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012*, Praha, 2012, str. 5.

64 *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, str.23.

65 Ministerstvo školství. Často kladené dotazy k předškolnímu vzdělávání. Dostupné na:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani>

66 *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, str. 22.

67 *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*, str. 22-23.

68 Ustanovení o volbě rodičů umožňuje rodičům dítěte vybrat preferovanou školu bez ohledu na spádový obvod, v němž má dítě nahlášen trvalý pobyt. Ředitel vybrané školy má povinnost žáka přijmout bez ohledu na jeho bydliště, má-li škola volná místa. Viz: zákon č. 561/2004 Sb. Školský zákon, §36 odst. 5.

69 Rozhovor s Amnesty International, Ostrava, 20. června 2012.

70 Evropská komise proti rasismu a intoleranci, Zpráva o České republice (Čtvrté monitorovací kolo), 2009, str. 29, bod 89.

71 Orfield G, Frankenberg E, Chungmei L, *Vzestup segregace ve školách* ("The resurgence of School Segregation"), In: Educational Leadership, leden 2003, svazek 60 (4).

2012

ČERVEN Rada Evropy vydala rozhodnutí k případu D.H., v němž podtrhla nutnost urychlit výkon rozsudku, aby bylo i v terénu dosaženo viditelného pokroku.

ČESKÁ VLÁDA PROPADÁ UŽ PÁTÝM ROKEM ŠKOLY STÁLE DISKRIMINUJÍ ROMY

V roce 2007 vydal Evropský soud pro lidská práva přelomový rozsudek, v němž se vyslovil, že Česká republika porušila právo romských dětí na rovné vzdělání tím, že je umístila do bývalých zvláštních škol, které poskytují méně kvalitní vzdělání.

O pět let později se v oblasti přístupu romských dětí ke vzdělání změnilo jen velmi málo. Česká vláda - namísto zavádění systémových změn - dosud volila spíše opatrný „manévrovací“ postup, jímž rozhodně neřešila jádro problému. Romské děti jsou proto nadále posílány do praktických anebo segregovaných škol, což má zničující dopady na jejich budoucnost.

Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů vyzývají českou vládu, aby okamžitě ukončila diskriminaci, již romské děti čelí v přístupu ke vzdělání. Za tím účelem musí být přijata všechna nezbytná opatření, která povedou ke zrušení této nespravedlivé praxe. Jen takto lze zajistit, že další generace Romů neskončí v bludném kruhu chudoby a společenského vyloučení.

Listopad 2012
EUR 71/006/2012

